

ПЛАТІЖНА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасна економіка не може існувати без банківської системи. Одне з її головних завдань полягає в забезпеченні руху безготівкових грошей у країні. В умовах війни робити це особливо важко, оскільки агресор руйнує об'єкти електронних комунікацій і енергетики. Однак поки що банківська система України успішно протистоїть викликам війни.

Для забезпечення безперервності роботи банківської системи в умовах війни Національний банк спільно з банками реалізує проєкт Power Banking, який умовно названо «Банк Незламності». Він являє собою мережу банківських відділень, не менше 1000, які операційно з'єднані в одну мережу і надають клієнтам фінансові послуги в умовах надзвичайної ситуації, наприклад, за тривалої відсутності електропостачання. Ці відділення забезпечуються необхідним обладнанням і каналами зв'язку для безперервної роботи за відсутності електрики, а також додатковим персоналом, касовою технікою, банкоматами, готівкою. Нацбанк запропонував банкам реалізувати «банкоматний національний роумінг», який передбачає встановлення єдиних розширених лімітів і скасування додаткових комісій на зняття готівки в «чужих» банкоматах. Найбільші банки вже приєдналися до цієї ініціативи. 14 системно важливих банків визначили перелік чергових відділень, які надаватимуть клієнтам послуги навіть за тривалої відсутності енергопостачання. До нього увійшли 760 відділень у Києві та 275 – у населених пунктах 22 областей [1].

Для безперервної діяльності банківської інфраструктури, у перші місяці активних бойових дій, важливими були два чинники:

- резервування потужностей центрів опрацювання даних (ЦОД), що забезпечують функціонування банківських систем і клієнтських програм; наявність резервних каналів зв'язку;

- забезпечення інкасації відділень банків і торгових підприємств в умовах зростання попиту на готівку. Ці напрацювання стали в пригоді й зараз, коли через руйнування енергетичної інфраструктури внаслідок ракетних ударів значно збільшилися як ризики тимчасових перебоїв в обслуговуванні клієнтів, так і загроза повної неможливості банків працювати через тривалу відсутність електропостачання.

Одним із головних чинників ефективної та сталої роботи банківської системи України є наявність Системи електронних

платежів (СЕП) НБУ. СЕП - це основна система платежів між банками та установами Держказначейства в Україні. Через неї відбувається переважна більшість платежів між фізичними та юридичними особами в країні. Кожен банк має кореспондентський рахунок, відкритий в НБУ. На нього вносяться власні кошти банку, які й використовуються як операційні кошти для проведення міжбанківських платежів.

СЕП було впроваджено досить давно – у 1996 році, на світанку комп'ютеризації. За минулі роки її неодноразово модернізували в частині «заліза» та софту. Але принцип роботи з даними залишився тим самим. Найменша частина платежів проводиться в реальному часі, а основна – у файловому (пакетному) режимі. У другому випадку платежі збираються у пачку й передаються у вигляді спеціального файлу. На найвищому рівні – у Центральній розрахунковій палаті НБУ – працює програмно-технічний комплекс «АРМ-1». Він перевіряє правильність роботи, синхронізацію СЕП, контроль оборотів, забезпечує захист від несанкціонованого доступу. У регіональних розрахункових палатах НБУ працює комплекс «АРМ-2», а в банках - «АРМ-3». Обмін файлами здійснюється через комплекс програмно-технічних засобів під назвою «Електронна пошта НБУ». Доступ до неї мають усі банківські установи України, а також низка урядових і комерційних організацій. СЕП не є ізольованою. Вона має шлюзи з міжнародною системою обміну банківською інформацією SWIFT і платіжними системами низки пострадянських країн.

СЕП – це звичайна комп'ютерна мережа, але дуже складно влаштована. У разі війни СЕП зазнає тих самих ризиків, як і будь-які інформаційні системи: припинення централізованого електропостачання, фізичні ушкодження. Щоб банки продовжували роботу й за таких умов, НБУ вживаються заходи, для нормалізації роботи. СЕП працює штатно й безперебійно з першого дня повномасштабного вторгнення.

Упродовж 2022 року, попри повномасштабну війну та ракетний терор, система електронних платежів Національного банку України надійно та безперебійно виконувала свої функції та повністю задовольняла потреби української банківської системи і її клієнтів у розрахунках у національній валюті.

Торік через СЕП здійснено майже 363 млн платежів на суму понад 133 трлн грн (446 млн платежів на суму понад 57 трлн грн здійснено у 2021 році). Шок війни та різке скорочення економічної активності в перші місяці війни вплинули на кількість операцій у системі, за минулий рік вона скоротилася на 18,7%, якщо порівнювати з 2021 роком. Традиційно переважну більшість платежів торік

надіслали до системи банки України та їхні філії – 96% від їх загальної кількості. Як свідчить структура платежів у системі, у 2022 році за кількістю найчастіше оброблялися невеликі платежі: до 1 тис. грн – 45%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 51%; від 100 тис. грн і більше – 4%. За сумою найбільше платежів припадало на великі: до 1 тис. грн – менше 1%; від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 2%; від 100 тис. грн і більше – майже 98% [2].

Переведення платіжної інфраструктури України на міжнародний стандарт ISO 20022 триває з 2016 року. Зокрема, 23 травня 2016 року Національний банк підписав "Хартію приєднання до ISO 20022" (ISO 20022 Harmonisation Charter). Міжнародний стандарт ISO 20022 – універсальний спосіб взаємодії різних автоматизованих систем учасників фінансових і торгових ринків у світі. Він є основою функціонування європейських платіжних систем. Разом з впровадженням IBAN це створює технологічне підґрунтя для приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) та реалізації функціоналу миттєвих платежів в Україні.

СЕП – єдина системно важлива платіжна система в Україні. Національний банк є оператором та розрахунковим банком цієї системи. Вона забезпечує здійснення 97% міжбанківських розрахунків у національній валюті в межах нашої країни.

Учасниками СЕП станом на 1 січня 2023 року були 67 банків, Державна казначейська служба України та Національний банк України. Банківський сектор, попри значні відрахування у резерви, отримав 24,7 млрд грн прибутку за результатами 2022 року [2].

За рік війни в Україні з'явилися дві міжнародні платіжні системи. У 2022 році на ринок України вийшли дві міжнародні платіжні системи. Це платіжна система MTBMoney (оператор – ПАТ «МТБ Банк») та платіжні система R360 (оператор – компанія Remittance360 Ltd, Великобританія).

Банки України підключені до СЕП і здійснюють платежі клієнтів у звичайному режимі. Національний банк вживає всіх необхідних заходів для того, щоб під час війни СЕП і далі безперебійно працювала, забезпечуючи міжбанківські перекази в національній валюті.

Інформаційні джерела:

1. Банківська система України в умовах війни: СЕП. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/bankivska-sistema-ukrayini-za-umov-vijni-sep>
2. Дебет- Кредет. URL: <https://news.dtki.ua/finance/bank-system/81377-iaak-praciuvava-sep-nbu-u-2022-roci>